

Юридичні науки

УДК 342.95:342.725

Рожок Ігор Сергійович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Рожок Игорь Сергеевич

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Rozhok Igor

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Бондик Радіон Вадимович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Бондик Радион Вадимович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Bondyk Radion

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Дахова Ірина Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри конституційного права України

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

**АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ
МОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ**

**АНАЛИЗ И ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ РЕГУЛИРОВАНИЯ
ЯЗЫКОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ**
**ANALYSIS AND WAYS TO IMPROVE THE REGULATION OF
LANGUAGE RELATIONS IN UKRAINE**

Анотація. У цій статті проаналізовано проблему регулювання взаємовідносин між мовами в багатоетнічній українській державі. Загалом провідною ціллю статті є аналіз мовних проблем в Україні в соціальному і правовому аспектах та розробка пропозицій щодо вирішення цих проблем. Дані способи повинні відображати розумний компроміс між функціонуванням української мови та мовами національних меншин. Саме дослідження включає кілька етапів. Перш за все, це вивчення ретроспективного аспекту, який містить історичні, культурні та політичні причини, що призвели до нинішньої ситуації. Під час аналізу доцільно буде представити не лише факти, але й їх правильну інтерпретацію з погляду сучасності. Автори не оминули правовий аспект, який включає декілька елементів: мовні відносини як об'єкт правового регулювання, здатність мови взагалі підпадати під регулювання закону та визначення терміна "регулювання мовних відносин" - аналіз чинного законодавства, що регулює мовна ситуація та врахування суміжних галузей. Зрештою, автори пропонують конкретні способи вирішення даної проблеми в умовах українських реалій.

Слід зазначити, що пропонуються чіткі та конкретні способи вирішення проблем, що існують у мовних відносинах. Ця стаття корисна із практичної точки зору та має цікаві, прогресивні та новітні ідеї щодо цього питання. Крім практичної цінності, ця стаття включає теоретичні конструкції, розгляд зв'язку між мовними питаннями та конституційним принципом ідеологічного різноманіття. Також висвітлено важливість для сучасної української держави правильного регулювання мовних відносин між титульною нацією та національними меншинами.

Ключові слова: мовне питання, національні меншини, титульна нація.

Аннотація. В этой статье проанализирована проблема регулирования взаимоотношений между языками в многоэтнической украинском государстве. В общем ведущей целью статьи является анализ языковых проблем в Украине в социальном и правовом аспектах и разработка предложений по решению этих проблем. Данные способы должны отражать разумный компромисс между функционированием украинского языка и языков национальных меньшинств. Само исследование включает несколько этапов. Прежде всего, это изучение ретроспективного аспекта, который содержит исторические, культурные и политические причины, которые привели к нынешней ситуации. При анализе целесообразно будет представить не только факты, но и их правильную интерпретацию с точки зрения современности. Авторы не обошли правовой аспект, который включает несколько элементов: языковые отношения как объект правового регулирования, способность речи вообще подпадать под регулирование закона и определения термина "регулирование языковых отношений" - анализ действующего законодательства, регулирующей языковая ситуация и учета смежных отраслей. В конце концов, авторы предлагают конкретные способы решения данной проблемы в условиях украинских реалий.

Следует отметить, что предлагаются четкие и конкретные способы решения проблем, существующих в языковых отношениях. Эта статья полезна с практической точки зрения и имеет интересные, прогрессивные и новейшие идеи по этому вопросу. Кроме практической ценности, эта статья включает теоретические конструкции, рассмотрение связи между языковыми вопросами и конституционным принципом идеологического многообразия. Также освещены важность для современного украинского государства правильной регулировки языковых отношений между титульной нацией и национальными меньшинствами.

Ключевые слова: языковой вопрос, национальные меньшинства, титульная нация.

Summary. *In this article has been analyzed the problem of the regulation of the relationship between languages in the multi-ethnic Ukrainian state. In general, the purpose of this article is to analyze the language problems in Ukraine in the social and the legal aspects and develop proposals to solve this problems. These ways must reflect a reasonable compromise between the functioning of the Ukrainian language and the languages of national minorities. This exploring includes several stages. First of all it is researching of a retrospective aspect that contain the historical, cultural and political causes which led to the current situation. It will be expedient during the analysis not only to present the facts, but also their correct interpretation from the point of view of modernity. Then authors consider legal aspect, which includes three elements: language relations as an object of legal regulation, the ability of language in general to fall under the law and definition of the term "regulation of language relations" - analysis of current legislation governing the language situation and consideration of related industries. In the end authors offer concrete ways of the decision of the given problem in the conditions of the Ukrainian realities.*

It should be noticed that the authors provide clear and specific ways to solve problems that exist in linguistic relations. This article is useful as a practical recommendations and has interesting, progressive and neoteric ideas on this issue. In addition to practical value, this article includes theoretical constructions, consideration of the connection between language issues and the constitutional principle of ideological diversity. Also is revealed importance for the modern Ukrainian state of the correct regulation of language relations between the titular nation and national minorities.

Key words: *language, national minorities, titular nation, state, language situation.*

Вступ. У зв'язку з активізацією політичних процесів в українському суспільстві зростає цікавість до західних стандартів регулювання суспільного життя. Враховуючи важливість мови для успішної комунікації між громадянами, постає питання про удосконалення нормативного врегулювання мовного питання, яке для України стоїть надзвичайно гостро, що пояснюється останніми політичними подіями та загальним історичним розвитком нашої країни. Не зважаючи на актуальність цього питання, вчені-правники, історики та філософи в ході інтелектуальних дискусій так і не досягли консенсусу щодо вказаної проблеми. Дослідження в даній сфері мають особливий вплив на формування державної політики у сфері мовного питання та регулювання соціальних процесів в цілому.

Для України архіважливою ця проблема є і тому, що мовний чинник набув особливого політичного значення, оскільки цей фактор супроводжує трансформаційні суспільні процеси в нашій державі. Між тим, у вітчизняному законодавстві спостерігається суперечливість і невизначеність щодо функціонування української мови як державної, а також мов національних меншин як способу міжнаціонального спілкування, а також певна непослідовність щодо утвердження їх статусів і, в першу чергу, політичного курсу держави не ухильне поширення використання української мови. Із практичної точки зору, мовне питання потребує більшої уваги та вирішення в силу його конфліктогенності [1, с. 5].

Мета і завдання статті. Метою даної статті є аналіз мовної проблеми в Україні в соціальному та правовому аспектах та розробка пропозицій щодо шляхів до її вирішення, в яких повинен знайти відображення доцільний компроміс між функціонуванням української мови та мовами національних меншин.

Одним з необхідних напрямів роботи є аналіз головних факторів, що вплинули на ситуацію. Дослідження буде включати в себе декілька аспектів:

1) ретроспективний, що полягає в дослідженні історичних, культурних та політичних причин, які привели до існуючої ситуації. Доцільним під час аналізу буде не просто виклад фактів, а й правильна їх інтерпретація з точки зору завдань сьогодення;

2) правовий аспект, що включає в себе три елементи: - мовні відносини як об'єкт правового регулювання. Здатність мови взагалі підпадати під дію права. Визначення терміну «регулювання мовних відносин»; - аналіз чинного законодавства, що регулює мовну ситуацію, та розгляд суміжних галузей (законодавство в сфері прав національних меншин). Окрім законів України потрібно проаналізувати міжнародні акти з аналогічною або схожою тематикою, що були ратифіковані Верховною Радою України; - дослідження досвіду інших країн, з особливою увагою до країн Європи, які зіткнулися з подібною ситуацією у сфері регулювання мовного питання. Заради вироблення ефективних методів вирішення проблеми, потрібно буде знайти спільні та відмінні риси в аналізованих країнах та розглянути їх, беручи до уваги специфіку української правової, політичної та культурної ситуації.

3) пропозиція конкретних шляхів вирішення даної проблеми в умовах українських реалій, розроблена за допомогою вивчення зарубіжного досвіду та на основі досліджень науковців у даній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивлячись на актуальність питання та суспільний резонанс довкола української історії, що включає в себе дослідження мовної політики на території України, який стався після розпаду Радянського Союзу, не було проведено досліджень, які б комплексно розглядали історію мовного регулювання. Тому при розгляді цих питань доведеться звертатися до історичної літератури, яка присвячена не тільки мовному питанню, та до першоджерел.

Питанням, пов'язаним з аналізом сучасної мовної ситуації, вивченням мови як об'єкту правового регулювання, присвячені роботи таких вчених, як

Л. Т. Масенко (L. T. Masenko), О. О. Тараненко (O. O. Taranenko), В. М. Брицина (V. M. Brytsyna), Б. М., Ажнюк (B. M., Azhniuk), Ю. А. Жлуктенко (Yu. A. Zhluktenko), Н. С. Трач (N. S. Trach), Н. Е. Князева (N. E. Kniazeva), О. В. Калиновська (O. V. Kalynovska) та В. Д. Радчук (V. D. Radchuk), Є.В. Ткачук (Ye.V. Tkachuk), Т.В. Губаева (T.V. Hubaeva), Е.М. Доровських (E.M. Dorovskykh), Е.Н. Атарщикова (E.N. Atarshchykova), Л.А. Брусенська (L.A. Brusenska) та Д.В. Бондаренко (D.V. Bondarenko).

Українське законодавство про мову досліджували В.А. Василенко (V.A. Vasylenko), В.П. Колісник (V.P. Kolisnyk), С.П. Головатий (S.P. Holovatyi), Б.П. Козьмук (B.P. Kozmuk), І. О. Кресіна (I. O. Kresina), В.В. Речицький (V.V. Rechytskyi), Є.В. Ткаченко (Ye.V. Tkachenko).

Виклад основного матеріалу. Неможливо оспорювати факт важливості мови для життя людини. Очевидно, що людське життя не зводиться до лише матеріальних цілей, тому для багатьох мова має цінність не тільки в практичному сенсі (як спосіб комунікації), а й переслідує більш культурні або духовні цілі (наприклад, маркер ідентичності). За таких умов адекватною мірою є захист інтересів населення і в мовному питанні.

Оскільки мова є маркером ідентичності, то з цього неодмінно випливає, що за нею можна відділити одну групу людей від іншої, а різні групи, як відомо, мають власні інтереси, що можуть суперечити один одному. Із цього можна зробити висновок про необхідність державного регулювання мовних відносин. На державу покладається обов'язок знайти справедливий компроміс у сфері мови або, якщо поставити питання ширше, у сфері міжнаціональних відносин, які В.П. Колісник визначає, як «відносини передусім між титульною (тобто тією, що дала назву державі) національно-етнічною спільнотою та національними меншинами, між корінною нацією та корінними народами (якщо такі існують на території держави), між титульною нацією та національними групами, а також відносини всіх зазначених суб'єктів (крім титульної нації) між собою: відносини між

окремими національними меншинами, між національними меншинами і корінними народами, між окремими національними групами тощо» [2, с. 29].

У специфічному демографічному, соціальному та геополітичному контексті, що склався в Україні, розробка мовної політики, здатної відповідати на різноманітні очікування та інтереси в українському суспільстві, враховувати стандарти та лінгвістичні права і більшості, і меншості, з усією відмінністю історичних даних, очікувань та потреб, є складним завданням [3].

Поняття мовної політики включає в себе два аспекти: статус та корпус мови [4]. Під корпусом мови частіше за все розуміють його внутрішні якості або устрій мови (фонетику, орфографію, граматику, лексику, термінологію). Все це можна узагальнити під терміном «правила мови». Цей аспект мовної політики є надзвичайно важливим для регулювання мовних відносин, оскільки розробляє правила, користування якими значно скорочує суперечки на підставі незрозумілості, адже не варто забувати, що навіть в рамках однієї мови існує різноманіття діалектів, носії яких можуть не порозумітися між собою. Ці правила носять консенсуальний характер і в жодному разі не повинні претендувати на всезагальність. Подібний погляд є по суті дискримінаційним по відношенню до носіїв діалектів. Мова є настільки складною структурою, що при розмові про неї важко сказати слово «правильна». При цьому чисто практичні цілі дозволяють застосовувати таке слово, як «консенсус».

Під статусом мови же розуміють роль, місце та функції мови в державі та роль на міжнародній арені. Змістом цього аспекту є вплив на носіїв мови [5, с.13], коли ж перший аспект зосереджений на самій мові.

Перш за все, регулюванню в цьому аспекті підлягає сфера публічних або офіційних відносин, які пов'язані з діяльністю держави та її органів і посадових осіб. Разом з цим державне регулювання застосовується також і в сфері освіти або роботі ЗМІ. Особливо гострим питання регулювання є в двох

останніх галузях, тому що тут найяскравіше проявляються конфлікти інтересів мовних груп. Часто ці конфлікти будуються не на ксенофобії до представників іншої групи, а на бажанні забезпечити власні мовні інтереси.

На противагу думкам про важливість мовного регулювання, деякі дослідники зазначають, що таке регулювання може призвести до втрати різноманіття, яке, за словами В. фон. Гумбольдта (V. fon. Humboldt) «є найвеличніше благо, яке надається суспільством» [6, с. 23].

В умовах мовного плюралізму у сфері освіти часто існує ризик дискримінації певних груп. Це знову ж таки стається не через ненависть до них, а через банальну неможливість передбачити всі наслідки різних способів регулювання. Ці питання навіть набувають філософського характеру.

Для розгляду цього питання треба проаналізувати цілі, які ставить перед собою освіта. Сформульована в Законі України «Про освіту» [7] мета розділяється на два аспекти: практичний та ціннісний. До практичного аспекту можна віднести надання громадянину необхідних навичок, розвиток його талантів, а до ціннісного – виховання у громадянина необхідних моральних якостей. Другий аспект частково суперечить статті 15 Конституції України [8], яка говорить про ідеологічну різноманітність, як одну із основ суспільного життя. Справа в тому, що будь-яке виховання цінностей серед громадян вже зачіпає багатоманітність, бо різні ідеології базуються на різних цінностях. Коли держава починає пропагувати одні цінності, то вона автоматично звужує можливість людського вибору, що шкодить різноманіттю.

Викладання державної мови має насамперед практичне значення. До практичних якостей викладання можна віднести закладання фундаменту для подальшої реалізації і розвитку людини. Без володіння державною мовою в майбутньому людині буде складніше реалізувати деякі права, також на неї важче бути вчинити вплив, що необхідний для забезпечення прав інших громадян. Це впливає з законодавчого закріплення певної мови як мови

державного спілкування. Також неналежний рівень володіння цією мовою обмежує людину в можливості обіймати деякі посади.

Спроба приписати викладанню державної мови інші якості «духовного» характеру (створення єдності в суспільстві) дуже часто ризикує порушити вже згадану 15 статтю Конституції.

Виходячи з цього, важливим для мовного регулювання є такий аспект, як цінності цього регулювання, що повинні впливати із Конституції. Виходячи зі статей 10, 11, 15, 21, 23 та 24 Основного Закону, можна зробити висновок, що Україна керується демократичним та гуманістичними цінностями, із чого випливає, що подібні ж цінності мають бути покладені в основу регулювання мовного питання.

Тому спонукання до вивчення державної мови повинно аргументуватись із практичної точки зору, як фундамент реалізації своїх прав в майбутньому, а не як основа включення в певну спільноту.

Із вищевикладеного можна зробити висновок, що регулювання мовних відносин – це зумовлений цінностями суспільства та держави, як виразника його волі, вплив на культурний, політичний, економічний та правовий статус носіїв певної мови.

Складність мовного питання зумовлена насамперед історичними чинниками, які протягом століть змінювали та впливали на стан мови на території сучасної України. Дане питання по своїй суті є складним та неоднозначним і за певних умов може загострити суспільно-політичну ситуацію в країні. Про важливість питання мови наголошують автори монографії "Гуманітарна політика української держави в новітній період". Зокрема, зазначається, що необхідність правильної правової регламентації мовного питання для сучасної України є надзвичайно важливим, ще й з огляду на визначений курс євроінтеграції. При подальшій інтеграції України до Європейського Союзу (далі - ЄС), значення культурних і мовних особливостей нашої держави для збереження національної самобутності

країн-учасників ЄС постає як першочергове завдання, бо в сучасному світі тотальної глобалізації саме ці аспекти є залишками самобутності національних держав [9].

Про наявність в Україні такої проблеми, як регіоналізація мови, вказують матеріали Всеукраїнських переписів населення 1989 та 2001 років. Відповідно до цих переписів, на 1989 рік в УРСР на той час проживало 72, % українців, 22,1 % росіян, а всі інші національності 5,2 %. Кількість населення серед них в сукупності, що розмовляло українською мовою, було близько 55%. З них населення північних областей – близько 24 % україномовних. На заході України – 17% населення розмовляли українською, а у східних і південних областях цей показник варіювався приблизно у районі 16 % [2, с. 172]. За індексом підтримання мови титульної нації, Україна посідала четверте (після Російської Федерації, Угорщини та кримських татар) місце. Близько 85 % українців в Україні розмовляли українською. Близько 13 % українців розмовляли російською.

Завдяки більш сучасним дослідженням, які було проведені Kantar TNS Online Track, встановлено, що для більшої половини респондентів рідною є українська мова (63%), російська (35%). Окрім рідної, опитані володіють також англійською (70%), російською (63%), українською (36%), та польською (24%) мовами [10]. Згідно з цими ж даними вдома та на роботі українці однаково часто використовують російську і українську мови, при цьому російська переважає у спілкуванні з друзями та в Інтернеті.

Пояснити таку мовну градацію можна, простеживши історичний розвиток державності України. Колонізація Південної та Східної України в XVIII-XIX століттях мала наслідком виникнення мовних відмінностей між українськими регіонами. Це було викликано особливостями заселення Східної та Південної України, а також зростанням кількості промислових об'єктів, яке розпочався тут після скасування кріпосного права в Російській імперії в 1861 року. Цей процес притягував у дані регіони працівників із усієї

імперії і призвів до суттєвого зростання кількості представників інших національностей. Орест Субтельний доречно наголошує, що у проміжку між 1870 та 1900 роками Донецький басейн і Кривий Ріг на південному сході України стали передовими регіонами в плані промислового виробництва та кількості промислових об'єктів. Так, за зазначений період видобуток вугілля зріс в цьому регіоні на 1000 %, а темпи збільшення металургійної промисловості, зокрема, видобуток залізної руди, зросли в 158 разів [11, с. 238]. Але, як наслідок, у результаті економічного прогресу на підприємствах України саме в цих регіонах збільшилась питома вага представників інших національностей, зокрема росіян.

Також суттєвий вплив на депопуляризацію української мови здійснила загальна політика гноблення Російської імперії, що втілювалось зокрема у таких нормативних актах, як Валувєвський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року.

Таким чином, складність сучасної мовної ситуації в Україні є логічним наслідком довготривалої боротьби, яка велась з українською ідентичністю, державністю, мовою спершу Російською імперією, згодом Радянським Союзом. Невпинний процес витіснення української мови з більшості сфер її існування, знищення української еліти, асиміляція населення так і не змогли завадити їй отримати державне визнання. Тому основним засобом впливу на мовну ситуацію в країні повинна стати раціональна мовна політика, суть якої полягала б не у примусовому нав'язуванні державної мови, а наданням їй нової привабливості [12].

Головною гарантією забезпечення стабільності і розвитку української мови в Україні є ст. 10 Конституції України. При цьому у ч. 2, ст. 10 говориться, що держава покладає на себе обов'язок забезпечувати всесторонній розвиток української мови у всіх сферах суспільного життя в Україні. Керуючись та конкретизуючи це положення, Верховна Рада України ухвалила закон «Про забезпечення функціонування української мови як

державної» [13]. Слід в першу чергу сказати, що цей закон ототожнює такі поняття, як державна та офіційна мова, що, на нашу думку, є раціональним та вносить ясність та однозначність у розумінні даних термінів і позбавляє можливості підмінювати поняття та використовувати ці терміни у політичних цілях.

Разом з цим закон покладає на громадян масу зобов'язань в сфері культури та ЗМІ. Так, закон робить обов'язковою українську мову для фільмів, телебачення, радіомовлення, культурних заходів, інтернету, не залежно від того, чи є платформи, які діють в цих сферах, державною власністю. Подібні правила обмежують одночасно і продавця і покупця, штучно звужуючи їхнє коло вибору.

Разом з цим кожен зобов'язуючий пункт закону супроводжується поправками про мови корінних народів та національних меншин, що, безумовно, є демократичним елементом, але разом з тим серед завдань закону вказується «забезпечення розвитку української мови для зміцнення національної ідентичності, збереження національної культури, традицій, звичаїв, історичної пам'яті та забезпечення її подальшого функціонування як державотворчого чинника української нації», що може суперечити вже згаданій 15 статті Конституції України. Також можна простежити не зовсім зрозуміле співвідношення між демократичним характером Конституції та 6 статтею Закону, яка зобов'язує кожного громадянина володіти державною мовою.

Ці положення не повною мірою узгоджуються з Європейською хартією регіональних мов або мов меншин [14], в якій, наприклад, держава зобов'язується забезпечити створення якнайменш однієї радіостанції і одного телевізійного каналу, які здійснюватимуть мовлення регіональними мовами або мовами меншин, або ж заохочувати їх створення. Проаналізувавши положення Європейської хартії регіональних мов або мов меншин та Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»

можна знайти певну невідповідність, адже згідно з статтею 10 Європейської хартії: «В межах адміністративних районів держави, в яких кількість мешканців, що вживають регіональні мови або мови меншин, виправдовує вжиття заходів, наведених нижче, і відповідно до стану кожної з цих мов, Сторони зобов'язуються, у міру розумної можливості: дозволяти адміністративним органам складати документи регіональною мовою або мовою меншини». Причому слід наголосити, що ми навели мінімальну вимогу до держави, адже перед цим в хартії було рекомендовано більш демократичні заходи: «Забезпечити, щоб адміністративні органи використовували регіональні мови або мови меншин». В вищезазначеному ж законі «Про забезпечення функціонування української мови як державної» можна знайти наступне: «Мовою нормативно-правових актів і актів індивідуальної дії, діловодства і документообігу органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування є державна мова.» Слід наголосити, що мовою документообігу є державна мова, тобто це положення закону прийнятого 2020 року прямо суперечить мінімальній вимозі Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин яка була ратифікована цією ж Верховною Радою в 2003 році.

Не тільки Україна зіткнулася з проблемами мовного регулювання. Інші країни Європи також намагалися вирішити подібні проблеми. Слід додати, що різні країни у відповідності до своєї історії, культури та ціннісних орієнтацій по-різному вирішували питання мовного регулювання. М.В. Канавець [15] виділяє декілька моделей вирішення питання офіційної та державної мови.

Перша модель полягає в закріпленні єдиної мови на законодавчому рівні. Зазвичай цієї мовою виступає мова титульної нації, яка автохтонно існує на певній території. До таких держав належить Великобританія, Італія,

Німеччина, Португалія, Польща, Угорщина, Ісландія, а також всі держави центральної та східної Європи (окрім Білорусі).

Друга модель передбачає існування однієї офіційної мови, що використовується на всій території держави, та інших офіційних мов, що існують в окремих регіонах. Прикладом такої політики є Іспанія, Хорватія, Словенія та Македонія. Тобто країни, в яких поряд з титульною нацією проживають інші етноси.

Третя модель передбачає закріплення в державі кількох офіційних (державних) мов. Державою, яка слідує такій моделі, є Швейцарія, що закріпила в частині другій статті 8 своєї Конституції положення про те, що ніхто не може зазнавати дискримінації за підставами свого походження, раси, мови та інших факторів. Здавалося би, подібні положення є в багатьох конституціях європейських країн, але Швейцарія відрізняється саме втіленням цього принципу.

Важливим також є те, що переважна кількість країн Європи не займається квотуванням домінуючих мов або ж відсоток цих квот є значно меншим, ніж в Україні. Виходячи з цього, можна говорити про значну різницю між українським та європейським досвідом регулювання мовного питання.

Дискусія щодо мовного питання в Україні дає нам змогу стверджувати, що нинішнє законодавче регулювання в сфері мови задовольняє далеко не всіх громадян України та не зовсім відповідає духу нашої Конституції та європейському досвіду. Виходячи з вищеописаного, можна зробити декілька висновків, які, на нашу думку, допоможуть врегулювати мовну ситуацію в Україні, врахувавши інтереси всіх її громадян.

По-перше, українська мова беззаперечно є державною мовою, як це і проголошено в статті 10 Конституції України. При цьому не можна не звертати увагу на те, що в Україні проживають громадяни багатьох національностей, які утворюють значну кількість всього населення.

Природнім бажанням кожної з них є розповсюдження своєї мови. Не будемо забувати і про природне прагнення людей реалізовувати свої права тією мовою, яку вони використовують у звичайному житті. Проте забезпечення багатьом мовам статусу державної є нераціональним навіть із суто матеріальної сторони (банальний приклад – збільшення об'єму використаного паперу при діловодстві). Українська мова має залишитись мовою міжетнічного спілкування.

По-друге, зміна принципів мовної політики. Як вже було сказано вище, в Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» є перелік завдань Закону, які не зовсім відповідають принципу ідеологічної багатоманітності, що закріплений в 15 статті Конституції. Важливим є те, що проблема криється в самій аргументації необхідності Закону як засобу створення єдності. Більш відповідними духу Конституції, а саме статті 22, що закріплює рівність всіх перед законом, є аргументація через реалізацію своїх прав. Закріплення української мови як державної, і її обов'язкове вивчення в школах створює фундамент для подальшого комфортного життя громадян в Україні. Також це сприяє принципу передбачуваності (наприклад, кожен громадянин може бути впевнений, що ймовірний порушник його прав буде здатен сприйняти команди поліцейського, який буде ці права захищати). Збереження мови саме як основи для єдності має бути покладено на плечі громадянського суспільства. Фактом є те, що для більшості носіїв мови вона виступає лише як засіб комунікації.

По-третє, логічним буде частково перейняти другу модель європейського регулювання мовних питань, через введення системи регіональних мов, зробивши це за наступним принципом: якщо в якійсь області проживає певний відсоток представників національної меншини, то в цій області можливо провести референдум, щодо введення другої регіональної мови, яка має функціонувати паралельно з українською.

Важливим є те, щоб використання регіональної мови в управлінні не знімало з посадових осіб обов'язку знати державну мову, аби вони могли надавати свої послуги і жителям областей без регіональної мови, або з іншою регіональною мовою.

Ці рекомендації не є вичерпними та можуть доповнюватись у зв'язку зі зміною мовної ситуації в Україні.

Висновок. Мовна політика – це безумовно складний процес, який потребує від наукової спільноти адекватного та незаангажованого аналізу на межах різних дисциплін та вироблення конкретних шляхів вирішення цього питання.

Література

1. Ткаченко Є.В. Конституційно-правове регулювання мовних відносин: монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2010. 336 с.
2. Колісник В. П. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно-правові аспекти : монографія: Харків: Фоліо, 2003. 240 с.
3. Висновок щодо положень Закону «Про освіту» від 5 вересня 2017 року стосовно використання державної мови та мов меншин, а також інших мов у світі, прийнятий Венеційською комісією на її 113 пленарному засіданні (8-9 грудня 2017 року). URL: https://dt.ua/UKRAINE/opublikovaniy-povniy-tekst-rishennya-venecianskoyi-komisiyi-ukrayinskoyu-movoyu-263267_.html (дата звернення: 08.05.2020)
4. Атарщикова Е.Н. Язык как объект правового регулирования // Общество и право. 2012. № 4. С. 16-19.
5. Доровских Е. М. Конституционно-правовое регулирование использования языков народов Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2002. 30 с.

6. Гумбольдт В. фон. О пределах государственной деятельности: Челябинск : Социум, 2019. С. 205.
7. Про освіту: Закон України від від 16.01.2020 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19> (дата звернення: 08.05.2020)
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 08.05.2020)
9. Здіорук С. Гуманітарна політика української держави в новітній період: монографія: Київ: НІСД, 2006. 403 с.
10. Дослідження: мовна ситуація в Україні URL: <https://tns-ua.com/news/doslidzhennya-movna-situatsiya-v-ukrayini> (дата звернення: 08.05.2020)
11. Субтельний О. Україна: історія. Київ : Либідь, 1991. 512 с.
12. Власенко Д. (2018). Конституційно-правове регулювання мовних відносин в Україні // Права Людини в Україні. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1527068382>
13. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 08.05.2020)
14. Європейська Хартія регіональних мов: Міжнародний документ від 05.11.1992 р. № 994_014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014 (дата звернення 08.05.2020)
15. Канавець М.В. Зарубіжний досвід формування та реалізації державної мовної політики // Державне управління. 2017. № 2. С. 54-58.

References

1. Tkachenko Ye.V. Konstituczi`jno-pravove regulyuvannya movnikh vi`dnosin: monografi`ya. Kharki`v: Vidavnicztvo «FI`NN», 2010. 336 s.
2. Koli`snik V. P. Naczi`onal`no-etni`chni` vi`dnosini v Ukrayini`: teoretichni` zasadi ta konstituczi`jno-pravovi` aspekti : monografi`ya: Kharki`v: Foli`o, 2003. 240 s.
3. Visnovok shhodo polozhen` Zakonu «Pro osvi`tu» vi`d 5 veresnya 2017 roku stosovno vikoristannya derzhavnoyi movi ta mov menshin, a takozh i`nshikh mov u svi`ti`, prijnyatij Veneczi`js`koyu komi`si`yeyu na yiyi 113 plenarnomu zasi`danni` (8-9 grudnya 2017 roku). URL: https://dt.ua/UKRAINE/opublikovaniy-povniy-tekst-rishennya-venecianskoyi-komisiyi-ukrayinskoyu-movoyu-263267_.html (data zvernennya: 08.05.2020)
4. Atarshhikova E.N. Yazy`k kak ob`ekt pravovogo regulirovaniya // Obshhestvo i pravo. 2012. # 4. S. 16-19.
5. Dorovskikh E. M. Konstituzionno-pravovoe regulirovanie ispol`zovaniya yazy`kov narodov Rossijskoj Federaczii : dis. ... kand. Yurid. Nauk. Moskva, 2002. 30 s.
6. Gumbol`dt V. Fon. O predelakh gosudarstvennoj deyatel`nosti: Chelyabinsk : Soczium, 2019. S. 205.
7. Pro osvi`tu: Zakon Ukrayini vi`d vi`d 16.01.2020 r. # 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19> (data zvernennya: 08.05.2020)
8. Konstituczi`ya Ukrayini: Zakon Ukrayini vi`d 28.06.1996 # 254k/96-VR. Data onovlennya: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (data zvernennya: 08.05.2020)
9. Zdi`oruk S. Gumani`tarna poli`tika ukrayins`koyi derzhavi v novi`tni`j peri`od: monografi`ya: Kiyiv: NI`SD, 2006. 403 s.

10. Dosli`dzhennya: movna situaczi`ya v Ukrayini` URL: <https://tns-ua.com/news/doslidzhennya-movna-situatsiya-v-ukrayini> (data zvernennya: 08.05.2020)
11. Subtel`nij O. Ukrayina: i`stori`ya. Kiyiv : Libi`d`, 1991. 512 s.
12. Vlasenko D. (2018). Konstituczi`jno-pravove regulyuvannya movnikh vi`dnosin v Ukrayini` // Prava Lyudini v Ukrayini`. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1527068382>
13. Pro zabezpechennya funkczii`onuvannya ukrayins`koyi movi yak derzhavnoyi: Zakon Ukrayini vi`d 25.04.2019 r. # 2704-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (data zvernennya: 08.05.2020)
14. Yevropejs`ka Kharti`ya regi`onal`nikh mov: Mi`zhnarodnij dokument vi`d 05.11.1992 r. # 994_014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014 (data zvernennya 08.05.2020)
15. Kanavec` M.V. Zarubi`zhnij dosvi`d formuvannya ta reali`zaczi`yi derzhavnoyi movnoyi poli`tiki // Derzhavne upravli`nnya. 2017. # 2. S. 54-58.